

Соломонюк Олександр Ярославович,
аспірант кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ

ПРАВОСУДДЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Питання розбудови дійсної правової Української держави, з переважаючими принципами верховенства права та об'єктивного (неупередженого) судового розгляду, а також формування правового виховання суспільства набули своєї нагальності та незворотності. Розглядаючи сутність правового виховання в сучасній юридичній науці, можна стверджувати, що воно безпосередньо поєднується із правосуддям та є його важливим елементом.

В юридичній науці правосуддя характеризують як самостійну галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ.

Сутність правосуддя полягає у *вирішенні спорів (конфліктів) про право*, які виникають у суспільстві між окремими його членами чи їх колективними формуваннями, а також у правовій оцінці поведінки фізичних осіб та їхнього правового виховання. В основу правосуддя закладена роль своєрідного експерта з питань права, який наділений повноваженнями виносити від імені держави остаточні рішення, що є обов'язковими для виконання всіма, кого б вони не стосувалися, тобто правосуддю надається особливий суспільний авторитет у формуванні правового виховання.

Завданнями правосуддя є: всебічне зміцнення законності й правопорядку; запобігання злочинам та іншим правопорушенням; охорона від будь-яких посягань закріплених у Конституції України основних засад суспільного ладу, його політичної та економічної систем, соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод громадян, проголошених і гарантованих Конституцією та законами України, прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань; виховання громадян у дусі точного й неухильного виконання Конституції та законів України, додержання дисципліни праці, чесного ставлення до державного і громадського обов'язку, поваги до прав, честі й гідності громадян; виправлення й перевиховання осіб, які порушили закон.

Принципи здійснення правосуддя – це закріплені в законі основні державно-політичні та правові ідеї щодо завдань і порядку здійснення процесу судочинства, його стадій та інститутів у всіх категоріях справ.

На думку Т. Коляди, правове виховання – це постійний вплив на людину з метою формування в неї правової культури та активної правомірної поведінки. Аналіз поглядів О. Балинської, О.Ф. Скакун, М. Фіцули засвідчив, що правове виховання – це складний процес систематичного і цілеспрямованого впливу на індивіда з метою формування і становлення особистості відповідно до тих правових ідеалів, що панують у суспільстві, тобто з метою формування правової свідомості індивіда. Загальновідомо, що на теперішній час в Україні соціальні цінності, пріоритетність прав і свобод людини, їх гарантії беруть основи з європейських стандартів правосуддя. Як слушно зауважує А.В. Скуратівський, правова культура є неодмінною умовою динамізації трансформаційних процесів, становлення в Україні правової держави та громадянського суспільства [1, с. 4]. Крім того, у глобалізаційних умовах розвитку держави С.Г. Стеценко та Л.О. Васечко звертають увагу на правову акультурацію, яка стосується всіх аспектів правового життя суспільства, особливо – поширення й утвердження в різних правових системах ідеї прав людини, системи їх гарантії і захисту [2, с. 105–106].

Науковці визначають правове виховання як цілеспрямовану діяльність держави, громадських організацій, окремих громадян щодо передачі юридичного досвіду; систематичний вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних позитивних уявлень, поглядів, ціннісних орієнтацій, установок, що забезпечують додержання, виконання і використання юридичних норм [3, с. 78]. М.І. Козюбра підкреслює, що правове виховання передбачає утворення спеціального інструментарію, перетворення його в особисті переконання і внутрішній орієнтир поведінки [4, с. 154]. Результатом правового виховання громадян є рівень правової вихованості, яка визначається як внутрішній духовно-правовий стан, у якому знаходиться особистість на момент прийняття рішення про те, як вчинити за тих чи інших обставин; це стан правосвідомості особистості, рівень її правової культури, готовність до правомірної або протиправної поведінки [5, с. 38].

Загальне правове виховання має за мету (у формально-юридичному сенсі) формування в суспільства поваги до закону. Дійсно, саме повага до закону зумовлює належний рівень правової

свідомості та правової культури, формує своєрідний правовий ідеал [6, с. 21]. Проте результативність правового виховання передбачає врахування факту залежності рівня правової культури від таких факторів: 1) якості та змісту нормативного регулювання; результатів правозастосування. Важливим елементом правового виховання є наявність позитивної суспільної (громадської) думки щодо правових процесів та їх результатів у державі. Зокрема до предмета громадської думки в будь-якій галузі судочинства відносять: процесуальне законодавство та його ефективність; практичну діяльність органів, що займаються процесуальною діяльністю, з позицій ефективності їх діяльності, дотримання в ній принципів об'єктивності, законності; питання вини та міри покарання [7, с. 87]; 2) питання правової мови та мовної правосвідомості. Саме правова мова відображає правову культуру суспільства, її головні цінності, норми, технологію, спосіб правового життя, виховання (формування) правової свідомості, правових знань та правової компетенції особи (індивіда) – суспільства – держави [8, с. 56].

Правосуддя здійснюється для вирішення конфліктів у правовідносинах. Поведінка кожного учасника судочинства повинна відповідати існуючим у суспільстві та закріпленим у законодавстві нормам моралі, ціннісним засадам, специфіка яких певним чином кореспондується через зміст процесуального статусу відповідної особи. Виконання правових процесуальних норм у судочинстві зумовлюється високою культурою його учасників, які вважають для себе моральним обов'язком точно слідувати правилам процесуального закону. Така формула є ідеальною для всіх видів вітчизняного судочинства.

Як справедливо зазначає О.Й. Войтанович, нині в нашому суспільстві навряд чи хто сумнівається в крайній необхідності істотного підвищення рівня культури взагалі, і особливо правової культури [9, с. 56].

Отже, правосуддя потребує наявності особливого професійно-етичного компоненту, який формується зокрема у процесі професійно-правового виховання. Професійно-правове виховання формує у громадянина комплекс таких правових і професійних знань, умінь, навичок, звичок, уявлень і переконань, які забезпечують його становлення як особистості та фахівця відповідного рівня. За допомогою правосуддя формується правосвідомість, розуміння принципів права, повага до нього, упевненість у справедливості законів, юридичних прав і обов'язків та інших правових явищ, так і правову активність, передову

юридичну практику. Одним з найважливіших шляхів становлення й розвитку індивідуальної і загальносуспільної правової свідомості та правового виховання є правове виховання населення, зокрема правова освіта, правова пропаганда й агітація, самовиховання, тобто правова діяльність, спрямована на формування в людей високого рівня правової свідомості та правової культури. Звідси слідує, що правосуддя є одним з елементів правового виховання, що здійснюється через судову систему.

Список використаних джерел

1. Скуратівський А. В. Формування та розвиток правової культури в українському суспільстві (філософсько-правовий аналіз) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2004. 24 с.
2. Стеценко С. Г. Васечко Л. О. Глобалізація та право: національний вимір : монографія. Київ : Атіка, 2012. 132 с.
3. Пильгун Н. В., Череватюк В. Б. Загально-соціальні основи виховної функції права. *Теоретично-правові аспекти функцій права в системі державотворення України* : зб. наук. пр. / за заг. ред. І. Л. Бородіна. Тернопіль : Вектор, 2016. С. 77–120.
4. Козюбра М. І. Принцип верховенства права і права людини. *Права людини і правова держава (До 50-ї річниці Загальної декларації прав людини)* : тези доп. та наук. повідом. (Харків, 10–11 груд. 1998 р.). Харків, 1998. С. 9–11.
5. Тихонович Л. А. Правове виховання громадян як форма взаємодії норм моралі. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету*. 2011. С. 35–40.
6. Правовое воспитание молодежи / Н. И. Козюбра, В. В. Оксамытный, П. М. Рабинович и др. Киев : Наукова думка, 1985. 319 с.
7. Алексеева А. О. Роль суспільної думки та суспільної моралі у прийнятті судового рішення. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. № 2 (27). С. 84–90.
8. Хаустова М. Проблеми і перспективи розвитку правової системи України в умовах глобалізації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 54–64.
9. Войтанович О. Й. Особливості правового виховання громадян України в сучасних умовах. *Форум права*. 2014. № 4. С. 55–60.